

Sociálna pedagogika, sociálna práca a sociálna andragogika

- aktuálne otázky teórie a praxe

**Anna Tokárová - Tatiana Matulayová
(editorky)**

**Prešov
2008**

Sociálna pedagogika, sociálna práca a sociálna andragogika - aktuálne otázky teórie a praxe

Zborník je výstupom projektu VEGA č. 1/3649/06 Úloha vzdelávania dospelých a sociálnej práce v spoločnosti založenej na vedomostiach a v štáte verejného blaha.

Editoriky: prof. PhDr. Anna Tokárová, CSc., doc. PaedDr. Tatiana Matulayová, PhD.

Konferenciu usporiadala: Katedra sociálnej práce Inštitútu edukológie a sociálnej práce Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove

v spolupráci s ďalšími inštitúciami:

Fakulta sociálnych vied a zdravotníctva Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre,
Pedagogická fakulta Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre,
Katedra pedagogiki społecznej Wydziału pedagogiki i psychologii Uniwersytetu Śląskiego v Katowiciach,
Śląska Wyższa Szkoła Zarządzania im. Gen. Jerzego Ziętka v Katowiciach,
Instytut pedagogiki Wydziału pedagogiczno-artystycznego Uniwersytetu Rzeszowskiego v Rzeszowe,
Občianske združenie Potenciál.

Vedecká rada konferencie:

Doc. PhDr. Beáta Balogová, PhD., Dr. Anna Batiuk, doc. PhDr. Vladimír Frk, CSc., Dr. Jadwiga Gierczycka, prof. PhDr. Jolana Hroncová, CSc, prof. Dr. hab. Stanisław Kawula, prof. PhDr. Blahoslav Kraus, CSc., doc. PhDr. Jozef Kredátus, PhD., prof. Dr. hab. Eugenia Laska, prof. Dr. hab. Ewa Marynowicz-Hetka, doc. PaedDr. Tatiana Matulayová, PhD., prof. PhDr. Libor Musil, Ph.D., Dr. Wanda Nagórny, prof. Dr. hab. Anna Nowak, prof. PhDr. Peter Ondrejko, PhD., Dr. Ryszard Pęczkowski, prof. PhDr. Ján Perhács, CSc., Dr.h.c., prof. PhDr. Gabriela Porubská, CSc., prof. Dr. hab. Andrzej Radziewicz-Winnicki, prof. Dr. hab. Mieczysław Radochoński, prof. PhDr. Eva Sollárová, CSc., prof. PhDr. Anna Tokárová, CSc., Dr. Marta Uberman.

Organizačný výbor konferencie:

Doc. PaedDr. Tatiana Matulayová, PhD., **predsedníčka**
PaedDr. Vladimír Klein, PhD., za FSVaZ UKF v Nitre
PhDr. Denisa Šoltéssová, za FF PU v Prešove
PaedDr. Ctibor Határ, PhD., za PF UKF v Nitre
Dr. Teresa Wilk, za UŚ v Katowiciach
Dr. Andrzej Czerkawski, za ŚWSZZ im. G. Ziętka Katowiciach
Dr. Marta Uberman, za URz v Rzeszowe

Vedecké a výkonné redaktorky: PhDr. Denisa Šoltéssová, Mgr. Lenka Kvašňáková

Recenzentky: doc. PhDr. Marta Bačová, CSc., doc. PhDr. Kvetoslava Repková, PhD.

Počítačová sadzba: Natália Križalkovičová, Matej Tokár

Za jazykovú stránku príspevkov zodpovedajú autori.

© 2008 Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove

ISBN 978-80-8068-927-8
EAN 9788080689278

Pomoc społeczna wobec problemu bezdomności w Polsce

Beata Szluz

Słowa kluczowe: pomoc społeczna, praca socjalna, bezdomność.

Abstrakt: Zakres i szybkie tempo przeprowadzania niektórych reform, w szczególności ekonomicznych, spowodowały ujawnienie się w Polsce wielu problemów. Tego typu sytuacja jest przyczyną rozszerzania się sfery ubóstwa, pogarszania się stanu zdrowia ludzi oraz pojawiania się zachowań patologicznych. Mała odporność psychiczna człowieka na trudne sytuacje życiowe powoduje jego popadanie w stan bezradności. Osoby dotknięte bezdomnością stają się niezdolne do samodzielnego radzenia sobie, gubią się w otaczającej ich rzeczywistości (skutki kulturowe i osobowościowe charakterystyczne dla osoby bezdomnej). Kwestia bezdomności ma zatem charakter krańcowy (jest najtragiczniejsza w skutkach), a w konsekwencji patologiczny. Jawiące się problemy są polem dla aktywnej polityki społecznej, pomocy społecznej, ponadto w szczególności dla pracy socjalnej oraz działań o charakterze samopomocowym i charytatywnym. Podjęte rozważania są próbą refleksji podejmującej problem pomocy społecznej wobec osób bezdomnych w Polsce.

Zapoczątkowane w 1989 r. przemiany społeczne, polityczne, gospodarcze i kulturowe, spowodowały ujawnienie się problemu bezdomności w Polsce. Zjawisko to dotyka głównie te grupy społeczne, które uległy relatywnie największej pauperyzacji. Osoby, którym trudniej, niż innym przychodzi dostosowanie się do zmieniającej się rzeczywistości, stają się ofiarami tzw. urynkowania gospodarki (E. Błażej, B. Bartosz. 1995, s. 77). Wzrost liczby osób bezdomnych spowodował zwiększenie zainteresowania tą kwestią i podejmowania działań pomocowych, których liczba w kolejnych latach wzrastała, przybierały one także nowe formy¹. Istotne było pojawienie się problematyki bezdomności w regulacjach prawnych oraz w strategiach i programach budowanych na poziomie poszczególnych szczebli podziału terytorialnego państwa. Wspomniane dokumenty są ważnymi nośnikami wiedzy, ponieważ zawierają zarówno diagnozę spowodowaną w obrębie środowiska lokalnego, jak również sposoby przezwyciężania istniejących trudności. Pomoc osobom bezdomnym w Polsce świadczona jest w obrębie dwóch sektorów: publicznego (państwowego) i pozarządowego (opartego na organizacjach non profit)². Zaistniałe w Polsce przemiany spowodowały wzrost aktywności społeczeństwa. Powstały organizacje pozarządowe, które za cel obrały pomoc osobom potrzebującym, w tym także bezdomnym. Jawiące się problemy są polem dla aktywnej polityki społecznej, w tym pomocy społecznej, ponadto w szczególności dla pracy socjalnej oraz działań o charakterze samopomocowym i charytatywnym. Podjęte w niniejszym artykule rozważania są próbą refleksji podejmującej problem pomocy społecznej wobec osób bezdomnych w Polsce.

Zgodnie z ustawą z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej jest ona „instytucją polityki społecznej państwa, mającą na celu umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężanie trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości” (DzU 2004, nr 64, poz. 593, późn. zm., art. 2.1). W myśl obowiązujących przepisów pomoc społeczna jest organizowana przez organy administracji rządowej i samorządowej, które współpracują w tym zakresie, na zasadzie partnerstwa, z organizacjami

¹ Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej (MPIPS) nie dysponuje dokładnymi ustaleniami w zakresie liczby osób bezdomnych w Polsce. Dane szacunkowe pochodzą z realizacji programu MPiPS pt. „Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu osób bezdomnych i zagrożonych bezdomnością”, ze sprawozdań wojewodów, za których pośrednictwem środki finansowe były przekazywane organizacjom pozarządowym oraz z informacji przekazanych przez Kościoł katolicki i inne kościoły. W 2005 r. pomocą objęto 87238 osób, w tym 55148 mężczyzn, 18270 kobiet, 13829 dzieci (A. Zalewska. 2006).

² Środkami finansowymi z budżetu państwa przeznaczonymi na pomoc osobom bezdomnym dysponują: MPiPS (dofinansowuje organizacje pozarządowe podejmujące działania na rzecz osób bezdomnych), Ministerstwo Zdrowia (m. in. poprzez Państwową Agencję Rozwiązywania Problemów Alkoholowych i Biuro ds. Narkomanii, dofinansowuje programy mające na celu zwalczanie uzależnień, także wśród osób bezdomnych), Wydziały Polityki Społecznej Urzędów Wojewódzkich (dofinansowują programy wychodzenia z bezdomności), Urzędy Marszałkowskie i Regionalne Ośrodki Polityki Społecznej (dofinansowują działalność organizacji pozarządowych w zakresie pomocy bezdomnym). Ponadto do głównych instytucji świadczących pomoc bezdomnym zalicza się: Powiatowe Centra Pomocy Rodzinie, Ośrodki Pomocy Społecznej, służbę zdrowia, policję (wydziały prewencyjne i opiekuńcze).

pozarządowymi, Kościołem katolickim, innymi kościołami, związkami wyznaniowymi oraz osobami fizycznymi i prawnymi (art. 2.2).

Jej celem jest zaspokajanie niezbędnych potrzeb życiowych człowieka, umożliwienie mu bytowania w warunkach odpowiadających jego godności oraz doprowadzenie do usamodzielnienia i integracji ze środowiskiem (art. 3). Ten zapis jest szczególnie istotny w odniesieniu do człowieka bezdomnego, który narażony jest na deprivację potrzeb i pozbawienie godności ludzkiej. Stąd wśród szczególnie uzasadnionych powodów udzielania pomocy społecznej wymieniono między innymi bezdomność (art. 7.3). Do zapewnienia schronienia, posiłku i ubrania osobom tego pozbawionym, zostały zobowiązane gminy (art. 17.1). Udzielenie schronienia następuje poprzez przyznanie tymczasowego miejsca noclegowego, m. in. w noclegowniach, schroniskach, domach dla bezdomnych (art. 48.2). W praktyce gminy wywiązują się z tego obowiązku prowadząc odpowiednie placówki lub zlecając zadanie organizacjom non profit. Obowiązek żywienia osób, które własnym staraniem nie są w stanie go sobie zapewnić, gminy realizują prowadząc jadłodajnie, w formie bonów obiadowych do wskazanych barów lub talonów na zakup żywności (art. 48.4). Natomiast zapewnienie odzieży jest realizowane w ośrodkach pomocy społecznej, noclegowniach, schroniskach, jadłodajniach (art. 48.3). Pozostałym obowiązkom, zarówno o charakterze pomocowym, jak i opiekuńczym, ustawodawca nadał charakter fakultatywny, co oznacza, że uzależnił je od możliwości gminy, jest to np.: zasiłek celowy na pokrycie kosztów leczenia, opału, odzieży (art. 39); zasiłek stały np. dla osób całkowicie niezdolnych do pracy z powodu niepełnosprawności lub wieku (jeśli spełniają określone kryterium dochodowe) (art. 37.1); zasiłek okresowy np. ze względu na bezrobocie, ciężką chorobę bądź niepełnosprawność (art. 38.1). Przesłanką do odmówienia świadczeń lub przyznania pomocy w formie świadczenia niepieniężnego, może być również marnotrawienie środków otrzymanych lub własnych (art. 11.1). Zapis tego rodzaju stanowi poważne utrudnienie w zakresie przyznawania tychże świadczeń, ponieważ w życie tej grupy osób niejako wpisana jest nieracjonalność gospodarowania, np. środkami finansowymi. Jednocześnie uprawnienie do zasiłków bardzo często pozostaje zapisem formalnym, ponieważ bezdomni nie podejmują prób uzyskania świadczenia finansowego. Korzystają najczęściej ze wspomnianego wsparcia doraźnego (noclegu, posiłku, odzieży). Widoczne są także przeszkody w uzyskaniu pomocy, ponieważ ustawodawca wskazuje gminę zobowiązaną do świadczenia, tzn. miejsce ostatniego stałego zameldowania osoby. W stosunku do tych osób, które nie posiadają dokumentów występują w tym względzie wątpliwości związane z odszukaniem konkretnej miejscowości i utrudnienia, bądź spowolnienie przyznania świadczeń. Należy podkreślić, że przeszkody są także bezpośrednio związane z częstym przemieszczaniem się osób bezdomnych w inne miejsca. W zakresie obowiązkowych świadczeń opiekuńczych osoba bezdomna może otrzymać pomoc w postaci tzw. usług opiekuńczych (art. 50), przy zastrzeżeniu, że mogą być one udzielane w mieszkaniu, co wyklucza np. osoby mieszkające w kanałach ciepłowniczych, na dworcu. Osoby bezdomne wymagające całodobowej opieki mogą ubiegać się o miejsce w domu pomocy społecznej (art. 54.1). Ponadto osoby te mogą w ośrodku pomocy społecznej uzyskać pomoc związaną z: ustaleniem niezdolności do pracy i uzyskaniem stopnia niepełnosprawności (art. 110.6), specjalistyczną pomoc np. poradnictwo psychologiczne, prawne (art. 46), w ekonomicznym usamodzielnianiu się (art. 43), sprawieniu pogrzebu (art. 17.1). W aspekcie pomocy w ekonomicznym usamodzielnianiu okazuje się, iż skorzystanie z tego świadczenia jest ograniczone, ponieważ gmina może odmówić jego udzielenia, uzasadniając to np. brakiem pozytywnego rokowania. Bezdomny może zostać objęty indywidualnym programem wychodzenia z bezdomności. Polega on na wspieraniu w rozwiązywaniu problemów życiowych, w szczególności rodzinnych i mieszkaniowych oraz pomocy w uzyskaniu zatrudnienia (art. 49). Z kolei brak współdziałania z pracownikiem socjalnym może stanowić podstawę do odmowy, uchylenia lub wstrzymania decyzji o przyznaniu świadczeń z pomocy społecznej (art. 11.2). Należy podkreślić, że współuczestnictwo w rozwiązywaniu trudnych sytuacji jest podstawą usamodzielnienia. Osoba bezdomna ma być podmiotem współdziałającym.

Podstawowym problemem, który nierozzerwalnie związany jest z bezdomnością, jest brak mieszkań. Szansę, na zwiększenie liczby mieszkań dla najuboższej części społeczeństwa, daje wprowadzona w 1995 r. ustawa o niektórych formach promowania budownictwa mieszkaniowego (DzU 2000, nr 98, poz. 1070, późn. zm.). Określono w niej podstawy działania budownictwa na

wynajem, tzw. Towarzystwa Budownictwa Społecznego. Jednocześnie tworzenie przepisów umożliwiających zwiększenie budownictwa mieszkań nie jest współmierne z przekazywanymi na ten cel środkami finansowymi. Zapotrzebowanie na mieszkania jest znacznie większe, niż ilość gotowych lokali do zagospodarowania. Próbę rozwiązania problemu mieszkaniowego podjęto także poprzez wprowadzenie ustawy z dnia 8 grudnia 2006 r. o finansowym wsparciu tworzenia lokali socjalnych, mieszkań chronionych³, noclegowni i domów dla bezdomnych (DzU 2006, nr 251, poz. 1844). Dla tych osób tworzone są budynki lub wyodrębnione części budynków wraz z pomieszczeniami pomocniczymi niezbędnymi do prawidłowego funkcjonowania. W przypadku noclegowni są przeznaczone do udzielania noclegu, z kolei domy dla bezdomnych do zapewnienia całonocnego schronienia lub noclegu. Osoba bezdomna, która posiada stałe źródło dochodu (przez okres trzech ostatnich miesięcy poprzedzających złożenie wniosku) może starać się o przydzielenie mieszkania kontraktowego (przejściowego). Ponadto w myśl wprowadzonych przepisów, gminy mogą ubiegać się o dofinansowanie kosztów budowy, remontu lub adaptacji lokali socjalnych, domów, noclegowni dla bezdomnych do wysokości 35% kosztów przedsięwzięcia.

Większość osób bezdomnych pozostaje bez pracy. W ostatnich latach powstało kilka regulacji prawnych, które dotyczą tego problemu. Jedną z nich jest ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (DzU 2003, nr 122, poz. 1143). Umożliwia ona tworzenie Centrów Integracji Społecznej i Klubów Integracji Społecznej, których celem jest walka z ubóstwem i wykluczeniem społecznym. Zatrudnienie socjalne oferowane jest m. in. dla osób bezdomnych realizujących indywidualny program wychodzenia z bezdomności, w rozumieniu przepisów o pomocy społecznej. Wejście w życie wspomnianej ustawy przelamuje istniejący stereotyp charytatywności, polegający na rozdawnictwie i doraźności działań (A. Matuszczyk. 2005. s. 214).

Ważnymi dokumentami są programy, których adresatem są osoby bezdomne. Jednym z pierwszych tego rodzaju opracowań był program „Bezdomność” (MPIPS. 2000; MPIPS. 2001/02). Miał on na celu wspieranie merytoryczne i finansowe działalności terenowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej i organizacji pozarządowych działających na rzecz wspomnianej grupy osób. W programie zostały uwzględnione działania o charakterze: profilaktycznym (zapobiegające utrwalaniu się i poszerzaniu zjawiska bezdomności, które należy kierować m. in. do: wychowanków opuszczających domy dziecka, osób opuszczających zakłady karne, środowisk patologicznych, osób i rodzin zagrożonych eksmisją); osłonowym (zapobiegające degradacji biologicznej i społecznej każdej kategorii osób bezdomnych); aktywizującym (zmierzające do wyprowadzania z bezdomności konkretnych osób i grup społecznych, które rokują perspektywy przezwyciężenia zaistniałej sytuacji). W programie uznano za konieczne: tworzenie w każdej gminie, co najmniej trzech stałych miejsc pobytu dla osób bezdomnych, wspieranie na poziomie lokalnym organizacji pozarządowych prowadzących placówki świadczące usługi na rzecz tej grupy osób. Podmioty polityki społecznej powinny koncentrować się na tworzeniu indywidualnych rozwiązań skierowanych na wychodzenie z bezdomności. Wspomniane rozwiązania miały uwzględniać specyfikę osoby bezdomnej i jej wolę współdziałania. Istotne podczas realizacji programu było dążenie do współdziałania administracji rządowej, samorządu terytorialnego i organizacji pozarządowych.

Z kolei w 2005 r. powstał „Program osłonowy przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu osób bezdomnych i zagrożonych bezdomnością” (MPS. 2005). Jego celem było: przezwyciężenie zjawiska wykluczenia społecznego osób bezdomnych i zagrożonych bezdomnością; pomoc w wyjściu z zaistniałej sytuacji, poprzez działania wspierające osoby i rodziny w miejscu zamieszkania (w ramach lokalnego systemu wsparcia społecznego w zakresie: zatrudnienia, dostępu do lokalu mieszkalnego, terapii rodzinnej, leczenia uzależnień); umożliwienie biologicznego przetrwania poprzez działania osłonowe; dokonanie zmiany swego statusu poprzez działania aktywizujące; reintegracja osoby bezdomnej w środowisku zamieszkania lub w wybranym przez nią miejscu.

³ D. M. Piekut-Brodzka podkreśla, że ostatni etap wychodzenia z bezdomności osób o małej samodzielności powinno stanowić mieszkanie chronione. W art. 53.1 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej wśród osób kwalifikujących się do tych mieszkań nie wymieniono osób bezdomnych (D. M. Piekut-Brodzka. 2006. s. 247).

Obecnie realizowany jest program „Powrót osoby bezdomnej do społeczności” (MPiPS. 2006). W programie podkreślono, że oferowana pomoc powinna być zintegrowanym układem usług socjalnych, które mają świadczyć podmioty publiczne i niepubliczne. Ponadto za istotne uznano wsparcie jednostek samorządu gminnego w realizowaniu ich zadań w zakresie pomocy bezdomnym. Doceniono znaczenie organizacji pozarządowych, które mają bardzo duże znaczenie we wspomnianej sferze działań. Koncepcja tego dokumentu zmierza przede wszystkim do: efektywnego wykorzystania istniejącego potencjału organizacyjno-ekonomicznego; zastosowania takich instrumentów i narzędzi oddziaływania, aby osoby bezdomne i zagrożone bezdomnością zaczęły aktywnie włączać się w proces pokonywania istniejących barier; budowania sieci lokalnego wsparcia, publicznych służb pomocy społecznej oraz służb zatrudnienia, przy współudziale organizacji pozarządowych, na rzecz pokonywania barier bezdomności (uwzględnienie tej problematyki w opracowaniu lokalnych strategii rozwiązywania problemów społecznych). Realizacja programu odbywa się dwoma torami: regionalnym i lokalnym. Zwrócono uwagę na to, że powiaty i gminy najlepiej znają potrzeby i problemy, które dominują w danej społeczności.

Istotnym wydaje się zwrócenie uwagi na programy, które nie dotyczą bezpośrednio tylko osób bezdomnych, ale wiążą się z dylematami tej grupy osób. W 2003 r. został powołany, przez Prezesa Rady Ministrów, Zespół Zadaniowy do spraw Reintegracji Społecznej, który przygotował „Narodową Strategię Integracji Społecznej” (ZZds.RS. 2003). W strategii zwrócono uwagę na organizację pomocy ludziom potrzebującym, a w konsekwencji na wzrost efektywności działań. Winna ona polegać na: mobilizowaniu władz wszystkich szczebli, przystosowaniu administracyjnych i społecznych służb do potrzeb osób wymagających pomocy, zapewnieniu wrażliwego na te potrzeby personelu, promowaniu wzajemnej współpracy wszystkich instytucji publicznych i prywatnych poprzez dążenie do budzenia społecznej odpowiedzialności i aktywnego zaangażowania obywateli w walkę przeciw społecznemu wykluczeniu. Do grupy osób poważnie zagrożonych wykluczeniem zaliczono m. in. bezdomnych. Strategia stała się podstawą opracowania „Krajowego Planu Działań na rzecz Integracji Społecznej na lata 2004-2006”.

Najnowszym dokumentem jest „Strategia Polityki Społecznej na lata 2007-2013” (MPiPS. 2007). Oprócz edukacji i zdrowia wymieniono tutaj także mieszkalnictwo, jako obszar życia społecznego, który powoduje zaburzenia prawidłowego funkcjonowania polskich rodzin. W aspekcie budownictwa wyznaczono do realizacji następujące cele: stworzenie wystarczającego zasobu miejsc dla osób bezdomnych, zapewnienie odpowiedniego zasobu mieszkań chronionych dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym ze względu na niesamodzielność ekonomiczną, budowanie programu wsparcia gmin w zakresie zwiększenia zasobu lokali socjalnych, szersze wykorzystanie istniejących zasobów mieszkaniowych w funkcji lokali socjalnych, określenie minimalnego poziomu udziału mieszkań o niskich czynszach w zasobach mieszkaniowych położonych na terenie poszczególnych gmin. Zarówno „Narodowa Strategia Integracji Społecznej dla Polski”, jak i „Strategia Polityki Społecznej na lata 2007-2013” są dokumentami o znacznej wartości, gdyż podejmują ważne problemy społeczne, jak również zakładają cele, które należy realizować, aby poprawić sytuację osób znajdujących się w trudnej sytuacji. Wspomniane strategię są częścią polityki społecznej realizowanej przez Unię Europejską.

Najważniejszym organizatorem pomocy osobom bezdomnym w Polsce jest sektor pozarządowy⁴. Należy tu wymienić: stowarzyszenia, fundacje, ruchy, związki i zrzeszenia. W obrębie sektora pozarządowego prowadzi także działalność instytucje kościelne (B. Szluz. 2007, s. 117-129). Cechą charakterystyczną tych działań jest przyjmowanie każdego potrzebującego, niezależnie od uzyskiwanych przez niego dochodów, sytuacji rodzinnej i życiowej, ostatniego miejsca pobytu lub zameldowania (konieczne jest jednak przestrzeganie obowiązujących w placówkach regulaminów np. zakazu spożywania napojów alkoholowych). Pomoc społeczna

⁴ Zgodnie z obowiązującą ustawą z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej przyjęto, że organy administracji rządowej i samorządowej mogą zlecać realizację zadania z zakresu pomocy społecznej, udzielając dotacji na finansowanie lub dofinansowanie realizacji zleconego zadania: organizacjom pozarządowym prowadzącym działalność w zakresie pomocy społecznej; osobom prawnym i jednostkom organizacyjnym działającym na podstawie przepisów o stosunku Państwa do Kościoła katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej, stosunku Państwa do innych kościołów i związków wyznaniowych oraz o gwarancji wolności sumienia i wyznania, jeżeli ich cele statutowe obejmują prowadzenie działalności w zakresie pomocy społecznej (DzU 2004, nr 64, poz. 593, art. 25, ust. 1, p. 1-2).

świadczona w instytucjach publicznych, jest w tym zakresie ograniczona, co wynika ze wspomnianej ustawy o pomocy społecznej⁵.

W ramach podejmowanych inicjatyw w obrębie trzeciego sektora prowadzone są: noclegownie, schroniska, domy dla bezdomnych (np. domy dla matki z dzieckiem), hostele (przeznaczone dla osób bezdomnych związanych z miejscem, w którym znajduje się placówka, przez np. zameldowanie i pracę, które chcą się usamodzielnic), jadłodajnie, banki żywności, łaźnie, odwieszalnie, punkty pomocy rzeczowej, medycznej, sanitarnej, szpitaliki. Do podstawowych usług świadczonych w tego typu placówkach należy: zapewnienie wyżywienia, odzieży, środków higienicznych, kąpieeli. Ponadto udzielane są: porady np. prawne, psychologiczne, rodzinne; informacje; pomoc w załatwieniu dokumentów; prowadzone są grupy samopomocowe.

Istnieje konieczność poszerzenia form pomocy osobom bezdomnym. Wśród tego typu form wymieniono następujące: Pogotowie Interwencji Społecznej (świadczanie pomocy w początkowej fazie bezdomności lub osobom zagrożonym bezdomnością); Zespoły Interwencyjne (świadczące doraźną pomoc); Domy Aktywności Życiowej (służące pomocą np. wychowankom domów dziecka); Interdyscyplinarne Zespoły Pracy Socjalnej (świadczące pomoc osobom bezdomnym i zagrożonym bezdomnością – działania profilaktyczne); ogrzewalnie, przychodnie lekarskie i apteki przeznaczone dla bezdomnych; wprowadzenie na szerszą skalę pracowników ulicy; tworzenie grup wsparcia i samorządu osób bezdomnych w istniejących placówkach (B. Kulka. 2005, s. 216-217; L. Stankiewicz. 2002, s. 51-58). Bardzo ważną sprawą wydaje się również tzw. wieloetapowość czy wielostopniowość pomocy bezdomnym.

Proces wychodzenia z bezdomności jest niezwykle złożony i długotrwały. Powinien być prowadzony na zintegrowanych ze sobą poziomach. Pierwszy z nich to poziom społeczeństwa, w jego obszarze można wskazać między innymi: prowadzenie aktywnej polityki społecznej i gospodarczej kraju w zakresie przeciwdziałania ujawnianiu się problemu bezrobocia, ubóstwa i bezdomności. Ponadto istotne jest wspieranie rozwoju budownictwa socjalnego, rozwoju instytucji i inicjatyw społecznych udzielających pomocy bezdomnym. Duże znaczenie ma także inspirowanie lokalnej polityki społecznej w tym zakresie. Kolejnym jest poziom instytucji pomocy bezdomnym. W tym zakresie należy zwrócić uwagę przede wszystkim na: tworzenie godnych warunków bytu dla tej grupy osób, zapewnienie pomocy medycznej i psychologicznej, poradnictwa prawnego oraz szeroko rozumianej pracy socjalnej. Ostatni poziom jest związany z samą osobą bezdomną. Istotę stanowi budzenie motywacji do życia, pracy⁶ i walki z uzależnieniami oraz powrotu do rodziny i społeczeństwa (L. Stankiewicz. 2002, s. 101-102). Ponadto ważne są przemiany w obrębie poszczególnych podmiotów polityki społecznej oraz obejmujące samych obywateli. Jest to przestrzeń, w której konieczne są zarówno zmiany mentalnościowe, jak i organizacyjne.

Bibliografia

- Błażej, E. Bartosz, Bogna. 1995. *O doświadczeniu bezdomności*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Kulka, B. 2005. *Bezdomni*. In: *Wzrastanie człowieka w godności, miłości i miłosierdziu*. Eds.: M. Kalinowski. Lublin: Wydawnictwo KUL., s. 211-218.
- Koral, Jarosław. 2004. *Etyczno-społeczne aspekty bezrobocia w świetle doświadczeń polskich*. Warszawa: Wydawnictwo „Akces”. ISBN 83-87520-62-4.
- Matuszczyk, A. 2005. *System wsparcia osób bezdomnych*. In: *Formy opieki, wychowania i wsparcia w zreformowanym systemie pomocy społecznej*. Eds.: J. Brągiel. S. Badora. Opole: Wydawnictwo UO, s. 203-216.
- MPiPS. 2000. *Program „Bezdomność”*. Warszawa.
- MPiPS. 2001/02. *Program Bezdomność – opublikowany 17.08.2001 r.* In: *W kręgu problematyki bezdomności polskiej*. Eds.: A. Duracz-Walczak. Warszawa-Gdańsk: SPB, FRClWOP, s. 74-76.
- MPiPS. 2006. *Powrót osoby bezdomnej do społeczności*. Warszawa.
- MPiPS. 2007. *Strategia Polityki Społecznej na lata 2007-2013*. Warszawa.

⁵ Wśród najbardziej aktywnych organizacji w obszarze sektora pozarządowego w Polsce należy wymienić m. in.: Towarzystwo Pomocy im. św. Brata Alberta, Caritas, Kamiliąską Misję Pomocy Społecznej, Zgromadzenie Sióstr Matki Bożej Miłosierdzia, Zgromadzenie Sióstr Misjonarek Miłości im. Matki Teresy z Kalkuty, Zgromadzenie Sióstr Albertynem Posługujących Ubogim, Wspólnotę Katolicką „Chleb Życia”, Stowarzyszenie Pomocy Wzajemnej „Barka”, Ruch Wychodzenia z Bezdomności „Markot”, Stowarzyszenie Pomocy Bezdomnym, Patronackie Stowarzyszenie Penitencjarne „Patronat”, Stowarzyszenie „Otwarte Drzwi”, Polski Komitet Pomocy Społecznej, Polski Czerwony Krzyż, Fundację Pomoc Społeczna „SOS”, Stowarzyszenie Lekarzy Nadziei, Towarzystwo tylko z Darów Miłosierdzia (R. Pawłowska, E. Jundziłł. 2000, s. 87).

⁶ Na ten temat szerzej piszą m.in.: J. Koral. 2004, s. 89-102; M. Uberman. 2008, s. 94-101.

- MPS. 2005. *Program osłonowy przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu osób bezdomnych i zagrożonych bezdomnością*. Warszawa.
- Pawłowska, R. Jundziłł, E. 2000. *Pedagogika człowieka samotnego*. Gdańsk: Wydawnictwo Uczelniane GWSH.
- Piekut-Brodzka, Danuta M. 2006. *Bezdomność*. Warszawa: Wydawnictwo ChAT.
- Stankiewicz, Leszek. 2002. *Zrozumieć bezdomność (aspekty polityki społecznej)*. Olsztyn: Wydawnictwo UWM.
- Szluz, Beata. 2007. *Miejsce i rola kościołów w systemie pomocy społecznej*. In: *Praca Socjalna*. Warszawa. ISSN 0860-3480. Roč. 22, č. 4, s. 117-129.
- Uberman, Marta. 2008. *Wychowanie przez pracę dla wartości transhistorycznych*. In: *Wybrane problemy pedagogiki pracy w aspekcie przygotowania do zatrudnienia*. Eds.: R. Gerlach, A. Kulpa-Puczyńska, R. Tomaszewska-Lipiec. Bydgoszcz: Wydawnictwo UKW. ISBN 978-83-7096-656-0, s. 94-101.
- Ustawa z dnia 26 października 1995 r. o niektórych formach promowania budownictwa mieszkaniowego*. DzU 2000, nr 98, poz. 1070, z późn. zm.
- Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym*. DzU 2003, nr 122, poz. 1143.
- Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej*. DzU 2004, nr 64, poz. 593, z późn. zm.
- Ustawa z dnia 8 grudnia 2006 r. o finansowym wsparciu tworzenia lokali socjalnych, mieszkań chronionych, noclegowni i domów dla bezdomnych*. DzU 2006, nr 251, poz. 1844.
- Zalewska Aurelia. 2006. *Informacja Departamentu Pomocy i Integracji Społecznej MPIPS dotycząca liczby osób bezdomnych w Polsce*. Warszawa (mps).
- ZZds.RS. 2003. *Narodowa Strategia Integracji Społecznej*. Warszawa.

**Sociálna pedagogika, sociálna práca a sociálna andragogika
- aktuálne otázky teórie a praxe**

Zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou

Anna Tokárová - Tatiana Matulayová (editorky)

AUTORI:	Kolektív
EDITORKY:	Prof. PhDr. Anna Tokárová, CSc. Doc. PaedDr. Tatiana Matulayová, CSc.
VÝKONNÉ REDAKTORKY:	PhDr. Denisa Šoltéssová, Mgr. Lenka Kvašňáková
VYDAVATEL:	Prešovská univerzita v Prešove - Filozofická fakulta
FORMÁT:	A5
VYDANIE:	prvé
ROK VYDANIA:	2008
POČET STRÁN:	512
SADZBA:	Natália Križalkovičová, Matej Tokár
TLAČ:	Grafotlač Prešov

ISBN 978-80-8068-927-8
EAN 9788080689278